

העורך הבודד כמקור להטיית ידע על ישראל בוויקיפדיה האנגלית: המקרה של איסקנדר323

שלומית לירי | 3 במאי, 2026

הטיית הידע נגד ישראל בוויקיפדיה האנגלית היא תופעה מוכרת ומתועדת, אך מנגנוניה הפנימיים נותרים לרוב סמויים מן הציבור הרחב. מאמר זה בוחן את מנגנוני התופעה באמצעות מעקב ממוקד אחר דפוסי ההתנהלות של איסקנדר323 (Iskandar323), עורך בכיר ומנוסה, שפעל בפלטפורמה במשך קרוב לשנים עשרה שנים עד לחסימתו לצמיתות בתחילת 2026, לאחר שהפר הרחקה קודמת שהוטלה עליו מעריכה בנושא הסכסוך הישראלי-פלסטיני. המחקר נשען על מיפוי היקף פעילותו, קטגוריזציה של תחומי העריכה המרכזיים שלו בתחום הנבחן וניתוח תוכן איכותני של עריכות נבחרות בערכי ליבה.

ממצאי המחקר מצביעים על דפוס שיטתי של הרעלת ידע, שאינו מתמצה בהחדרת מידע כוזב, אלא פועל באמצעות מסגור מחדש, השמטת הקשרים, ארגון סלקטיבי של עובדות ושינויי ניסוח בעלי השפעה פרשנית רחבה. מן הניתוח עולים שני צירי פעולה מרכזיים: האחד, שכתוב יסודות הזהות היהודית, הציונות והמדינה, באמצעות החלשת הזיקה היהודית לאתרים ולמרחבים היסטוריים, מסגור מחדש של ההיסטוריה היהודית הקדומה בארץ ישראל, וערעור על זכות ההגדרה העצמית כלאום; השני, עיצוב נרטיב הסכסוך הישראלי-פלסטיני באופן המציג את ישראל במסגרת ביקורתית שיפוטית חד-צדדית.

חסימתו של איסקנדר323 מלמדת כי מנגנוני האכיפה של ויקיפדיה מסוגלים לפעול, אך העובדה שרבות מעריכותיו נותרו על כנן גם לאחר חשיפת דפוס פעולתו מעוררת שאלות

---

¹ ד"ר שלומית אהרוני לירי היא חוקרת זוכת פרסי מצוינות, עמיתת מחקר באוניברסיטת חיפה ובאוניברסיטת בר אילן, המתמחה בפוליטיקה של הידע בהיבטים של מגדר, תרבות וטכנולוגיה ומשמשת יועצת בכירה ל-Here4Good. היא חברה מייסדת של פורום דבורה, עורכת וסופרת שהוציאה לאור שמונה ספרים. ד"ר לירי הציגה [דו"ר](#) על ההטייה נגד ישראל בוויקיפדיה האנגלית באו"ם, באפריל 2024. תערוכתה הנוודת "[היסטוריה מתומרנת](#)" המשווה בין ערכי ויקיפדיה לפני ואחרי ה-7 באוקטובר, הוצגה בירושלים, ובמקומות נוספים ברחבי העולם.

בדבר אפקטיביות הבקרה, השקיפות והאחריות של הפלטפורמה, ומחייבת לשקול נקיטת יוזמה של המדינה בתלונה רשמית לקרן ויקימדיה, לצד בחינה משפטית של היבטי האחריות הנוגעים לתופעה, כדרך לצמצם את הנזק הקיים ולמנוע את הישנותו בעתיד.

בשנים האחרונות מצטברות עדויות מחקריות המצביעות על כך שוויקיפדיה, המהווה אחד מהמאגרים האנציקלופדיים המשפיעים ביותר בעולם, הפכה לזירה אינטנסיבית של הרעלת ידע. מודל העבודה של המיזם, הנשען על ייצור ידע שיתופי (Peer production) וחתירה לקונצנזוס קהילתי, נוסד על בסיס הנחת תום לב (Assume good faith) מצד העורכים השותפים בהפקת הידע. אולם ארכיטקטורה פתוחה זו, שאינה מחייבת הזדהות של העורכים, הפכה לפרצה המאפשרת לגורמים אידיאולוגיים ופוליטיים להחדיר הטיות מערכתיות בנושאים רגישים.

חשיבותה של ויקיפדיה כזירת ידע אסטרטגית נובעת ממעמדה כנקודת הכניסה הראשונה למידע עבור מיליארדי קוראים וקוראות ברחבי העולם. הדירוג הגבוה שלה במנועי החיפוש והעובדה שתכניה מאוחזרים באופן אוטומטי על ידי מנועי חיפוש ומודלי שפה מובילים, הופכים כל מניפולציה בתוכה לבעלת השפעה נרחבת. האתוס השיתופי והיעדר הפיקוח החיצוני יצרו תנאים שאפשרו [ניצול של האתר](#) לצרכים מגמתיים, שבאו לידי ביטוי במגוון פעולות עריכה המצמצמות את טווח שיקול הדעת של הציבור בנושאים פוליטיים וחברתיים נפיצים.

פעילות זו היא חלק מתהליך של הרעלת ידע, שתכליתו לעצב ולכוון את התודעה הציבורית בדרכים הנראות לכאורה לגיטימיות. בעוד דיסאינפורמציה מתמקדת בהפצת מידע שגוי או חלקי, הרעלת ידע עוסקת במסגור מכוון הכולל בחירה סלקטיבית של עובדות, השמטת הקשרים וארגון המידע לכדי מכלול קוהרנטי הנושא מאפיינים של סמכות ידע. כך נוצר שיבוש מכוון של הידע תוך הצגתו באופן מוטעה וחד צדדי. גם כאשר העובדות כשלעצמן נכונות, הארגון המגמתי שלהן מעצב את גבולות השיח ומונע מקוראות והקוראים לגבש דעה מבוססת על מידע ניטרלי וריבוי נקודות מבט.

הטיות אלו משמשות למטרות מגוונות, החל מניהול מוניטין חברתי, מסחרי ומדינתי, כפי שנחשף בפרשת חברת [Portland Communications](#) שקידמה אינטרסים של לקוחות עשירים, חברות וממשלות שביניהן קטאר, באמצעות קיבוע נרטיבים פוליטיים ודחיקת פרשנויות מתחרות לשוליים מתוך מטרות אידיאולוגיות. כל זאת, במעטפת של ניטרליות לכאורה, המקשה לזהות את המניפולציה.

אף שזהות העורכים המשתתפים בהטיות אלו נותרת לרוב חסויה, הפלטפורמה מציעה מנגנון שקיפות ייחודי. העובדה שכל שינוי מתועד בהיסטוריית העריכה מאפשרת להתחקות אחר דפוסי פעולה, אסטרטגיות של הטיית ידע ורמזים לפעילות מתואמת. לפיכך, בכל הקשור לערכים העוסקים בנושאים רגישים, ויקיפדיה אינה רק זירה של מלחמת מידע, אלא ניתן לראות בה גם מעבדת מחקר, המאפשרת לבחון את המנגנונים המעצבים את התודעה הציבורית בעידן הדיגיטלי.

מאמר זה מתמקד בניתוח פעילותו של איסקנדר323, עורך בכיר בוויקיפדיה האנגלית שצבר עשרות אלפי עריכות. המחקר מציע קטגוריזציה של מושאי העריכה שלו, ניתוח תוכן של ערכים נבחרים ובחינה של דפוסי עריכה המצביעים על הטיית ידע שיטתית, כמקרה בוחן לדרכים שבהן עורך בודד בעל מיומנות גבוהה יכול להטות לאורך זמן את הידע הקולקטיבי.

פרק ראשון: איסקנדר323 כמקרה בוחן

איסקנדר323 (Iskandar323) הוא אחד מכמה עורכים שדפוסי העריכה העקביים שלהם מעידים על אג'נדה מגמתית המכוונת נגד ישראל תוך מה שניתן לפרש כהזדהות עם ארגוני טרור דוגמת חמאס. היקף פעילותו העצום, השפעתו המצטברת על ערכים מרכזיים, הדפוסים המגמתיים המובהקים בעריכתו ורשת הקשרים הענפה שלו עם עורכים מובחנים נוספים בתוך הקבוצה הופכים אותו למקרה ייחודי המאפשר לחשוף מנגנוני פעולה להטיית ידע המאפיינים את הקבוצה כולה.

פעילותו של איסקנדר323 בוויקיפדיה האנגלית החלה במרץ 2014 ונמשכה קרוב ל-12 שנה. בתקופה זו צבר 25,909 עריכות במרחב הערכים, ומספר המתקרב לכך בדפי השיחה. חלק ניכר מהעריכות עסק בישראל ובסכסוך הישראלי-פלסטיני ונשא דפוס עקבי של הטייה. מדובר בעורך שהיה גם פעיל מאוד בדפי השיחה ולקח חלק מרכזי בדיונים קהילתיים על פרשנות מדיניות, באופן שנועד לערער את מעמדה של ישראל.

היקף פעילותו של איסקנדר 323 והאופן הבטוח שבו פעל כחלק מרשת עורכים בעלת אג'נדה אנטי-ישראלית, הובילו בסופו של דבר לפתיחת [הליך בירור](#) בוועדת הברורות של ויקיפדיה האנגלית (ArbCom). בין סוף 2024 לתחילת 2025 ניהלה הוועדה תיק רחב היקף וחריג בחומרתו, המכונה [Palestine-Israel articles 5](#). החקירה חשפה הפרות נרחבות של כללי הקהילה בפלטפורמה והטיה שיטתית של ערכים רגישים. במסגרת זאת נחשפו גם ניסיונות לטשטש פשעי טרור נגד אזרחים ישראלים, וביניהם הטבח של חמאס, לצד ניקוי או ריכוך של פעולות איראן וארגונים הקשורים אליה.

בינואר 2025 פרסמה ועדת הברורות את [החלטתה הסופית](#), ועל פיה איסקנדר 323 הורחק ללא הגבלת זמן מכל עיסוק בסכסוך הישראלי-פלסטיני, בהגדרתו הרחבה ביותר (Indefinite Topic Ban, broadly construed). במסגרת זו, נאסר עליו לערוך ערכים היסטוריים או פוליטיים בתחום, להגיב בדפי שיחה, להשתתף בדיונים קהילתיים, או להציע שינויים הנוגעים, אפילו בעקיפין, לישראל, לציונות, לחמאס, לפלסטין או לסכסוך הערבי-ישראלי. אפשרות הערעור נקבעה ל-12 חודשים ממועד ההחלטה ולאחר מכן במרווחים של 12 חודשים. למרות ההרחקה, הוגשה תלונה חדשה המציגה ראיות להמשך עריכה מוטת מצד איסקנדר 323 בנושאים היסטוריים ודתיים. במהלך חריג, הועברה התלונה לטיפול רשמי של ועדת הברורות (ArbCom).

בעקבות הפרות אלו, [החליטה הוועדה](#) בינואר 2026 על חסימתו המלאה מהאתר (Site Ban). ההחלטה כללה הגדרה רחבה ותקדימית של האיסור הנושאי, המקיפה כל היבט הקשור לישראל, ליהדות ואנטישמיות, גם אם יוגש ויתקבל ערעור בעתיד. חרף התנגדות מצד קבוצה נרחבת של עורכים, החסימה לצמיתות נכנסה לתוקפה, לאחר דחיית הערעור שהתנהל לגביה, בפברואר 2026.

עבודת הניתוח

תהליך הניתוח כלל מספר שלבים. ראשית, נבחן מערך הערכים הכולל בו פעל איסקנדר 323 במרחב העריכות בוויקיפדיה האנגלית. מרחב זה כולל את כלל הערכים הפתוחים לציבור ונבדל מדפי שיחות הנלווים לערכים ובהם נדונות סוגיות הקשורות לעריכה. מהנתונים הסטטיסטיים עולה כי הוא ביצע 25,909 עריכות במרחב הערכים, מתוכן 7,979 עריכות בדפי ערכים ייחודיים.

לאחר הדגימה הראשונית מופו הערכים הרלוונטיים למחקר הנוכחי, ומתוך רשימה זו בוצע מיון קטגורי. תהליך זה אפשר למפות את הנושאים לשני תחומי פעילות מרכזיים: שכתוב יסודות בזהות היהודית והישראלית ומסגור הסכסוך כאמצעי לדה-לגיטימציה של ישראל. מתוך קטגוריות אלו נערך ניתוח איכותני לעריכות בערכים קונקרטיים. לבסוף, על בסיס נתונים אלו, נבחנו דפוסי פעולה נפוצים המאפיינים את שיטות עבודתו להטיית הידע.

מיפוי הפעילות העריכתית של איסקנדר 323

מפת הערכים שבהם פעל איסקנדר 323, המוצגת בטבלה מס. 1 להלן, מאפשרת לזהות את מוקדי הפעילות המרכזיים שלו בנושאי ישראל, הסכסוך, ומשמעות הטרור. הטבלה מציגה חלוקה לפי נושאים, כולל דפוסי העריכה שעלו מניתוח הנתונים ודוגמאות לערכים ספציפיים, כאשר לצד כל ערך מצוין מספר העריכות שביצע בו ואחוז העריכות שנותר על כנו, כלומר לא נמחק ועדיין מופיע כחלק מהערך, כך למשל, 100% מציין שכל העריכות נותרו על כנו, ו-90% ש-10% מהן נמחקו.

בטבלה מוצגים תחום העריכה, דפוס העריכה והתייחסות כמותית הכוללת את מספר הערכים ששונות ואת אחוז הערכים שונתו לאור העריכה המגמתית. יש לציין, שמספר העריכות לבדו לא תמיד מעיד על חשיבותן, שכן לעיתים די בעריכה אחת כדי לשנות את משמעותו של ערך שלם. עם זאת, המספרים עוזרים לזהות היכן הושקעו מאמצים ומכאן לעמוד סדרי עדיפויות ונושאים שזכו למעורבות רבה. לצד זאת, שיעור העריכות שלא שוחזרו עשוי להעיד באופן מובהק יותר על השפעה עמוקה ומתמשכת, שכן עריכות אלה נטמעות בנוסח של הערך ומעצבות לאורך זמן את המסגרת הפרשנית שבאמצעותה הוא מוצג.

ערכים מייצגים ומאפייני העריכה בהם	דפוס העריכה	תחום העריכה
<p>ערכות בערכים מרכזיים המגדירים את יסודות הזהות הלאומית והמדינתית של ישראל, ושל היהדות תוך שינוי ניסוחים, הדגשות ומסגרות פרשניות של מושגים ומוסדות יסוד, כגון: ישראל (205 89.8%); תולדות ישראל (79 93.7%); תולדות ישראל מ-1948 ואילך (37 100%); ציונות (50 92%); יהודים (49 85.7%); מיהו יהודי (15 100%); תולדות היהודים והיהדות בארץ ישראל (15 73.3%).</p>	<p>א. שכתוב ערכי היסוד של ישראל, הציונות והיהדות</p>	<p>זהות יהודית וישראלית</p>
<p>ערכות העוסקות באתרים גיאוגרפיים בעלי משמעות דתית והיסטורית מרכזית, תוך מסגור מחדש של הזיקה היהודית אליהם או הדגשת מסגרות פרשנות חלופיות, כגון: מקדש שלמה (34 79.4%); הר הבית (47 95.7%); הכותל המערבי (15 100%); המקדש בירושלים (14 92.9%); אשקלון (84 91.7%); יפו (22 100%); רמת הגולן (16 100%).</p>	<p>ב. החלשת הזיקה היהודית לאתרים היסטוריים</p>	
<p>ערכים העוסקים באירועים היסטוריים ודמויות קדומות, שבהם ניכרים ניסיונות לעצב מחדש את הנוכחות היהודית בארץ ישראל בתקופות קדומות, כגון: מרד בר־כוכבא (22 72.7%); ישראל ויהודה הקדומות (18 83.3%); יהודה הרומית (18 77.8%); בני ישראל (14 92.9%); רשימת המדינות והשושלות היהודיות (14 57.1%); ממלכת ישראל (שומרון) (13 95.8%); ממלכת יהודה (8 75%).</p>	<p>ג. מסגור מחדש של ההיסטוריה היהודית הקדומה בארץ ישראל</p>	
<p>ערכות בערכים המקדמים טרמינולוגיה בינלאומית המייחסת לישראל אחריות מוסרית ומשפטית חמורה, תוך שימוש במושגים טעונים בשיח הפוליטי והמשפטי הבינלאומי, כגון: טענות לרצח עם פלסטיני (71 97.2%); רצח עם בעזה (8 100%); אפרטהייד ישראלי (59 86.4%); ציונות כקולוניאליזם התיישבותי (31 83.9%); הסכסוך הישראלי-פלסטיני (31 95.7%); הכחשת הנכבה (34 94.1%); השואה והנכבה (10 90%).</p>	<p>א. מסגור ביקורתי של ישראל</p>	<p>מסגור הסכסוך ומשמעות הטרור</p>
<p>ערכים שבאמצעותם מתעצב מסגור הלחימה בעזה והשלכותיה באופן המעצים את אחריות ישראל ומחליש את אחריות חמאס, כגון: מלחמת עזה (87 86.2%); רשימת הקרבות במלחמת עזה (36 83.3%); מיסאינפורמציה במלחמת עזה (16 93.8%); ההשפעה הדיפלומטית של מלחמת עזה (13 100%); מעצרים המוניים במלחמת עזה (9 100%); מצור רצועת עזה (21 100%).</p>	<p>ב. עיצוב נרטיב הסכסוך להפלת ישראל וטיהור חמאס</p>	
<p>ערכות בערכים העוסקים בארגוני טרור ובתנועות חמושות, תוך שינוי מסגור הפעילות האלימה והצגתה בהקשרים פוליטיים או אידיאולוגיים רחבים יותר, כגון: חמאס (58 89.7%); גודדי עז א־דין אל־קסאם (13 84.6%); הג'יהאד האסלאמי הפלסטיני (14 100%); החזית העממית לשחרור פלסטין (18 100%); טרור אסלאמי (31 96.8%); שימוש במגנים אנושיים בסכסוך הישראלי-פלסטיני (15 90.5%); פלסטינים במשמורת ישראלית (18 100%).</p>	<p>ג. נרמול והצגה מחדש של ארגוני טרור</p>	

ד. מזעור חומרת פיגועים ואירועי טבח	עריכות בערכים המתארים פיגועים וטבח אזרחי, שבהם ניכרים ניסיונות לרכך את תיאור האירועים או לשנות את מסגורם, כגון: התקפות 7 באוקטובר (36 97.2%); טענות לרצח עם בהתקפות 7 באוקטובר (25 92%); אלימות מינית ומגדרית בהתקפות 7 באוקטובר (25 92%); טבח פסטיבל נובה (19 94.7%); התקיפה במג'דל שמס (23 100%); הפיגוע בנווה יעקב 2023 (18 100%); פיגוע הדריסה בתל אביב 2023 (15 100%).
---	---

פרק שני: ניתוח עריכות נבחרות

כדי להעריך את עומק ההתערבות ואת משמעותן של העריכות נערך ניתוח תוכן למדגם עריכות, שכלל שינויים רחבי היקף לצד כאלו שכללו שינויים נקודתיים, חלקם בערכי ליבה וחלקם בערכים משניים. החלק הראשון "הפחתת חומרת אירועי ה-7 באוקטובר" בוחן שני ערכים הקשורים למתקפת 7 באוקטובר ומראה כיצד עריכות מסוימות צמצמו את נראות הזוועות, החלישו את ממדי האכזריות והפחיתו את הבהירות שבה הוצגו מאפייני המתקפה. החלק השני, "שכתוב יסודות הזהות הישראלית וההיסטוריה היהודית", מציג חמש דוגמאות לניסוח המחליש רכיבים מרכזיים בזהות הישראלית והיהודית, באופן החותר תחת יסודות הלגיטימציה הלאומית וההיסטורית של הריבונות היהודית בישראל. החלק השלישי, "נרמול טרור והלבנת ארגונים חמושים", מתמקד בשתי דוגמאות לאופן שבו עריכות מסוימות מציגות ארגוני טרור ואירועי טרור באופן המטשטש את חומרתם ומצמצם את משמעותם.

הפחתת חומרת אירועי ה-7 באוקטובר

1. למחוק את הטרור - הערך "התקפות 7 באוקטובר"

36 עריכות | 97.2% נותרו על כן

הערך "התקפות 7 באוקטובר" מתאר את מתקפת חמאס וארגונים פלסטיניים נוספים על ישראל ב-7 באוקטובר 2023. מדובר בערך יסוד להבנת האירועים הרצחניים ולסיבה לפרוץ מלחמת "חרבות ברזל", כאשר מיצוב האירועים כפריצת גבול אלימה במסגרת עימות צבאי, במקום מתקפה שתוכננה מראש כטבח מכוון באזרחים, משנה את משמעות האירוע.

בעריכה ב-10 בנובמבר 2023 מחק איסקנדר 323 קטע המציין כי "החמושים היו ערוכים לתרחישים שונים, כגון הריגת כל בני הערובה, הצתת בתים ורכוש אחר, או שימוש בבני ערובה כמגינים אנושיים". וכן את כך שבפתק שנמצא על גופתו של אחד החמושים ההרוגים נכתב כי "האויב הוא מחלה שאין לה מרפא, מלבד עריפת ראשים והוצאת הלבבות והכבדים".

תקציר העריכה הסביר את המהלך כ"קיצוץ טענות חריגות ממקור יחיד", אך בפועל מדובר היה בהסרה של מידע שיוחס ליותר ממקור אחד ואשר חיזק את ההבנה כי המתקפה כללה לא רק רצח וחטיפה, אלא גם היערכות מוקדמת לרצח בני ערובה, לשימוש בהם כמגינים אנושיים ולשריפת בתים. בכך נמחקו מן הערך גם אינדיקציות לכוונה תכנונית וגם ביטויים מפורשים של דהומניזציה רצחנית, והתוצאה הייתה תיאור מרוכך יותר של 7 באוקטובר, המחליש את ממדי האידיאולוגיה הרצחנית, ההסתה, האכזריות, השיטתיות והכוונה שיוחסו למבצעי המתקפה.

בעריכה מ-18 בדצמבר 2023 הסיר איסקנדר 323 מן הפתיח של הערך את תיאורה של סוכנות הידיעות AP את האירוע כ"מסע הרג רצוף זוועות", וכן את הקביעה של רופאים לזכויות אדם-ישראל שלפיה המתקפה כללה "פשעים מיניים ומבוססי מגדר נרחבים".

גם כאן, ההסרה הוצגה כפעולה טכנית, אך בפועל היא הפחיתה את נראותם של תיאורי הזוועות המתועדים ביותר והופכת את הפתיח שמגדיר לקוראים את מהות האירוע למנוטרל מחומרת המעשים ומהעובדה שכללו פגיעות מיניות. כך נוצר רצף של עריכות שמקשה את עוצמת האלימות, מטשטש את ממדיה ואת מאפייניה הייחודיים, ומעביר את המתקפה ממסגרת של טבח מכוון באזרחים למסגרת עמומה וזהירה יותר, שבה המשמעות המוסרית וההיסטורית של האירוע נחלשת.

2. ריכוך אירועי 7 באוקטובר - הערך "מלחמת עזה"

87 עריכות | 86.2% מהן נותרו ללא שינוי

הערך מתאר את המלחמה המתמשכת בין ישראל לחמאס ברצועת עזה, שהחלה בעקבות מתקפת חמאס ב־7 באוקטובר 2023. בהתאם לכך, לאופן שבו מתוארים האירועים שהוביל לפתיחת הלחימה משמעות רבה בעיצוב הבנת הקוראים את מהות העימות ואת נקודת המוצא שלו.

בעריכה שנעשתה ב־23 בנובמבר 2023 בולטת מחיקה רחבה של תיאורים קונקרטיים הנוגעים לזוועות שביצע חמאס במהלך המתקפה. תקציר העריכה הציג את השינוי כקיצור טכני, אך בפועל הוסרו קטעים שעסקו באלמוות מינית, עינויים ושריפת קורבנות חיים, לצד התייחסויות לממצאים פורנזיים, עדויות עיתונאיות ותיעוד שהוצג לעיתונאים זרים. במקום המבנה המפורט הוכנסה פסקה מרוכזת וכללית יותר, המצמצמת את רמת הפירוט ואת ההמחשה הישירה של אופי המעשים.

גם המשמעות הנגזרת ממהלך זה היא ריכוך של דימוי המתקפה ושל עוצמת הזוועות שנקשרו בה. מן הערך הוסר רובד המאפשר להבין את הממד הריג, המתועד והמזעזע של האירועים. כך נוצר מסגור שבו הקוראים נחשפים פחות לממד האכזריות הקונקרטית של המעשים, ויותר לתיאור כללי ודחוס, שאינו משמר את אותה עוצמת המחשה. במובן זה, העריכה אינה רק מקצרת את הטקסט, אלא משנה את טיב הזיכרון שנבנה ממנו.

שכתוב יסודות הזהות הישראלית וההיסטוריה היהודית

3. לכתוב את ישראל מחדש - הערך "ישראל"

205 עריכות | 89.8% נותרו על כן

הערך "ישראל" הוא ערך ליבה המהווה שער כניסה מרכזי להבנת זהותה, תולדותיה וריבונותה של המדינה. זהו אחד הערכים שבהם פעל איסקנדר 323 בצורה האינטנסיבית ביותר. השינויים הרבים שביצע איסקנדר 323 בערך עסקו בשורה של תחומים מרכזיים, לרבות מאפיינייה הדמוקרטית של המדינה, הישגיה האזרחיים, תיאור ראשית הסכסוך ופרטי ההיסטוריה שלה. פעולות עריכתיות אלו התלכדו למסגור שלילי ומגמתי של ישראל.

אחד המאפיינים המרכזיים של מדינת ישראל הוא היותה דמוקרטיה המחויבת לשלטון החוק, אך היבט זה הפך יעד לעריכות שמבקשות לערער על כך. **בעריכה** מ־7 באוקטובר 2023 מחק איסקנדר 323 את ההתייחסות לישראל כמדינה המקיימת זכות בחירה כללית לכל אזרחיה ללא הבחנה על בסיס דת, גזע או מין ("universal suffrage"), והחליף אותה בנוסח המסייג קביעה זו באמצעות הסטת הדיון לסוגיות רחבות יותר של משטר, טריטוריה ואוכלוסייה הקשורות לסכסוך.

הניסוח החדש מעמיד בשורה אחת את זכויותיהם הפוליטיות השוות של כלל אזרחי ישראל, יהודים ערבים דרוזים ונוצרים כאחד, עם מעמדם של מי שאינם אזרחי ישראל. התוצאה היא הצגת עצם קיומה של זכות הבחירה בישראל לא כמאפיין מוסדי מובהק, אלא כטענה הנתונה להסתייגות.

התערבות נוספת של איסקנדר 323 בפתיח הערך פעלה לצמצום נראותם של הישגיה האזרחיים של ישראל. **בעריכה** מ־24 במאי 2022 נמחקו מן הפתיח אזכורים לדירוגים גבוהים של ישראל בהשכלה גבוהה, השקעה במחקר ופיתוח, תוחלת חיים, אושר ומדד הדמוקרטיה של ה־Economist, בעוד שההתייחסות לדירוגה הנמוך במדד ה־peacefulness נותרה על כנה. שינוי זה לא רק קיצר את הפתיח, אלא שינה את המסגור שלו: במקום הצגה מורכבת של ישראל כמדינה מפותחת ובעלת הישגים אזרחיים בולטים, לצד מתחים ביטחוניים, למסגרת המדגישה בעיקר היבט שלילי אחד.

הפעילות בערך לא הסתכמה רק בהצגת ישראל המודרנית, אלא עסקה גם באופן שבו נוסחו ראשית הסכסוך ותפקידן של מדינות ערב בו. כך, **בעריכה** מ־6 במארס 2023 נמחקו ניסוחים שהצביעו על אחריות ההנהגה הערבית לדחיית תוכנית החלוקה ועל הקשר בין דחייה זו לפרוץ מלחמת העצמאות. המשפט המקורי, "תוכנית החלוקה של האו"ם מ־1947 והכרזת העצמאות של ישראל ב־1948 נדחו על ידי מנהיגים ערביים, מה שהוביל למלחמת 1948". הוחלף במשפטים עמומים יותר: "לאחר מלחמת אזרחים בין כוחות ערביים פלסטיניים לבין היישוב היהודי, הכריזה ישראל על עצמאותה ב־14 במאי 1948 עם סיום המנדט הבריטי. יום לאחר מכן התערבו מדינות ערב השכנות, מה שהוביל למלחמת ערב־ישראל 1948". בחירת המילה "התערבו" לציון אקט הפלישה לאחר דחיית תוכנית החלוקה מפחיתה את עוצמת האחריות ההתקפית, בהציגה את המהלך כמעט כהתערבות ניטרלית בסכסוך קיים ולא ככניסה מלחמתית של מדינות שכנות נגד המדינה שזה עתה קמה באופן חוקי בעקבות החלטת האו"ם. גם מחיקת המידע על דחיית תוכנית החלוקה בידי ההנהגה הערבית מחלישה את הקשר הסיבתי בין הסירוב לפשרה לבין פרוץ המלחמה.

ברובד ההיסטורי, עריכותיו של איסקנדר 323 נגעו גם לאופן עיצובו של הרצף המדיני-יהודי בעת העתיקה. [בעריכה](#) מ-10 באפריל 2023 הוא שינה בפרק "העת העתיקה" את שורת ההפניות, כך שבמקום קישורים ל"בני ישראל", "ממלכת ישראל" ו"ממלכת יהודה" נוספו הפניות למסגרות רחבות ומאוחרות יותר, ובהן כנען, השושלת ההרודיאנית וסוריה פלשתינה. נוסף על כך הושמטו פרטים על חורבן הערים הכנעניות חצור ומגידו, באופן שמשפיע על הבנת ההתבססות היהודית הקדומה באזור. כך נוצר ארגון מחדש של המידע, המחליש את מקומו המרכזי של הקיום המדיני-יהודי הקדום והופך אותו לרכיב משני ואקראי יותר בתוך הנרטיב ההיסטורי הרחב.

4. "הגדרת היהדות" - הערך "יהודים"

49 עריכות | 85.7% מהן נותרו על כן

הערך "יהודים" משמש תשתית מושגית להגדרת הזהות היהודית בוויקיפדיה, ולכן כל שינוי בניסוחו נושא משקל סגולי רב. הדבר נכון שבעתיים לגבי עריכת ה"תיאור הקצר" של הערך, המכתיב את האופן שבו הזהות היהודית מתומצתת עבור מיליוני משתמשים במנועי החיפוש ובממשקי המובייל. עריכות כגון אלו נושאות משמעות רבה שכן הצגת היהודים כלאום בעל זיקה היסטורית לארץ ישראל וזכויות פוליטיות נתפסת כמחלישה טיעונים המבקשים לטעון כי אין להם קשר משמעותי לאזור.

בתאריך ה-3 בספטמבר 2023, איסקנדר 323 שינה את התיאור הקצר של הערך מ-"קבוצה אתנו-דתית ולאום שמקורו בלבנט" ל-"קבוצה אתנו-דתית וקהילה תרבותית". שינוי זה הסיר מן ההגדרה את ההכרה ביהודים כלאום, ואת הזיקה הגאוגרפית-היסטורית המפורשת לארץ.

המהלך משמעותי במיוחד גם משום שהוא נעשה ברמת התיאור הקצר של הערך, כלומר בשכבת מסגור מטא-טקסטואלית בעלת נראות גבוהה במיוחד. זהו אחד המקומות הראשונים שהקוראים נחשפים אליהם בתוצאות חיפוש, בתצוגות מקדימות ובממשקי קריאה שונים. שינוי סמנטי במיקום זה נושא לפיכך אפקט פרשני רחב, בהיותו מעצב מראש את האופן שבו הזהות היהודית נתפסת במפגש הראשוני עם הערך.

באותו תאריך, ביצע איסקנדר 323 מספר עריכות משמעותיות נוספות הפועלות למסגר את היהדות באופן חדש. [באחת](#) מהן, הוא שינה את הפתיח שהתייחס למונחים "יהודים" ו"העם היהודי" כמונחים נרדפים, באמצעות מחיקת המונח "העם היהודי". זאת, בטענה שהמונח אינו שם חלופי אלא נושא נפרד (Jewish peoplehood). מחיקה זו מצמצמת את התפיסה המקובלת של היהודים כעם ומוותרת ניסוח שניתן לפרשו באופן צר יותר. [בעריכה נוספת](#), הוא הגדיר את היהודים "כמאמיני יהדות", ניסוח המצמצם את ההווה היהודית ומדחיק את ממד העם, בעלת השושלת, ההיסטוריה והשפה המשותפת, שקיומו קדם להתגבשותה של מערכת אמונה סדורה. באופן דומה, בתאריך ה-4 לספטמבר 2023, הוא מחק את ההתייחסות ליהודים כלאום ושינה את ההגדרה ממסגרת לאומית-עמית למסגרת של קבוצה אתנו-דתית "שחבריה טוענים שמוצאם מן העברים הקדומים". ניסוח זה מהווה נדבך טעון נוסף שפועל לערער על ההמשכיות ההיסטורית ולהציג את הקשר בין היהודים לעברים כעניין של טענה סובייקטיבית ולא כעובדה מבוססת. שינויים טרמינולוגיים אלו פועלים להמיר ולצמצם את מסגרת הפרשנות הסגולית של היהדות. תפיסת היהדות כעם בעל שורשיות היסטורית וזיקה גאוגרפית מוחלפת בקטגוריה צרה יותר של תרבות ודת. מהלך זה מחליש את הבסיס ההיסטורי המקשר בין העם היהודי לארץ ישראל וכך מקל על הצגת הציונות לא כתביעה לאומית להגדרה עצמית, אלא כסוגיה שנויה במחלוקת.

5. רדוקציה של הציונות - הערך "ציונות"

50 עריכות | 92% מהן נותרו על כן

הערך "ציונות" הוא מן הערכים המוטלים ביותר בוויקיפדיה האנגלית. הסיבה לכך היא שמדובר שהערך עוסק בהגדרת עצם הלגיטימיות של הלאומיות היהודית. הערך עצמו עבר אלפי עריכות, כשהעורכים המרכזיים שלו שייכים לגרעין המרכזי של הקבוצה הפועלת לאורך שנים בפלטפורמה להטיית ידע נגד ישראל, כאשר כיום [הציונות](#) מתוארת בעיקר מפרספקטיבה של תנועה קולוניאליסטית.

בתאריך 12 ביולי 2023 איסקנדר 323 ביצע [עריכה](#) בפתיח הערך, שבמסגרתה מחק את הפסקה "הציונות מעולם לא הייתה תנועה אחידה. מנהיגיה, מפלגותיה והאידיאולוגיות שלה לעיתים קרובות סטו זו מזו. פשרות וויתורים נעשו כדי להשיג מטרה תרבותית ופוליטית משותפת, שנבעה מהאנטישמיות הגוברת ומהכמיהה לשוב אל הארץ האבות". מגוון סוגי ציונות התפתחו, ובהם הציונות הפוליטית, הציונות הליברלית, הציונות הרוויזיוניסטית, הציונות התרבותית והציונות הדתית."

בעקבות העריכה, מה שנותר בפתיח הוא הניגוד הישיר בין תיאור הציונות בידי תומכיה כתנועת שחרור לאומי לבין תיאורה בידי מבקריה כתנועה קולוניאליסטית או גזענית. עריכה זאת פועלת להחליש את ההקשר ההיסטורי היהודי של הציונות ואת היות התנועה תולדה משולבת של האנטישמיות הגוברת והבקשה להגדרה עצמית בזיקה לעבר היסטורי. שנית, כאשר נמחקת ההבהרה בדבר ריבוי זרמי הציונות פוחת משקלה של ההיסטוריה הפנימית של הציונות כתנועה מורכבת ופולריסטית, וגדל משקלה של המסגרת הפולמוסית שבה הציונות מופיעה בעיקר כמושא לשיפוט אידיאולוגי.

יודגש כי השטחה זו של מורכבות הציונות, תוך התעלמות מזרמים שחתרו לזהות דו־לאומית או לשיתוף פוליטי עמוק עם הערבים, פתחה את השער לעורכים נוספים לייצר הפשטה נוספת של משמעותה ההיסטורית של התנועה ורידוד משמעותה, באופן המייצר דה-לגיטימציה שלה, כפי שנעשה מאוחר יותר בפתיח הערך במשפט "ציונים ביקשו להקים מדינה יהודית בארץ־ישראל, עם כמה שיותר אדמה, כמה שיותר יהודים, וכמה שפחות ערבים פלסטינים".

6. למחוק את הזיקה לירושלים - הערך "בני ישראל"

14 עריכות | 92% נותרו על כן

הערך עוסק בבני ישראל כקבוצה אתנית־דתית עתיקה שחיה בארץ כנען בתקופת הברזל. הוא מתאר את מוצאם, את השתייכותם לשבטים המיוחסים לבניו של יעקב, את התפתחותם לכדי ממלכות ישראל ויהודה, ואת תפיסות המחקר המודרני הרואות בהם צאצאים של אוכלוסיות מהמזרח הקדום. חשיבותו הפוליטית של הערך נובעת מכך שהוא מדגים זיקה בין העם היהודי לישראל, המתבססת על כך שהתפתח בארץ כישות בעלת מסגרות מדיניות, טריטוריאליות ולשוניות.

בתאריך 5 בנובמבר 2025, איסקנדר 323 מחק מן הערך "[בני ישראל](#)" את המשפט שלפיו ישראל ויהודה היו שתי ממלכות סמוכות זו לזו, שערי הבירה שלהן היו שומרון וירושלים. באמצעות המחיקה הוסר ניסוח בסיסי המעגן את בני ישראל במבנה מדיני קונקרטי של שתי ממלכות, ריכוז טריטוריאלי, ובירות מזוהות. הסרתו מחלישה את ההבנה שלא מדובר רק בקבוצה אתנית או דתית מופשטת, אלא בישויות פוליטיות היסטוריות ממשיות שפעלו בארץ ישראל. בנוסף, שומרון וירושלים אינן רק נקודות גאוגרפיות. הן מסמנות מרכזי שלטון, זיכרון היסטורי וריבונות. כאשר המידע הזה נמחק, הקוראים והקוראות זוכים גרסה פחות מעוגנת של ההיסטוריה היהודית, שבה הקשר הריבוני בין העם היהודי לבין הארץ חד פחות, ממוסד פחות, ולכן גם קל יותר לערער.

מאחר שאחד הצירים המרכזיים במאבק על ייצוג ההיסטוריה היהודית הוא עצם ההכרה בכך שליהודים הייתה קיומה של זיקה דתית וטריטוריאלית לארץ, שהתבססה על נוכחות מדינית ממשית, מחיקת אזכור מפורש לשתי ממלכות ולבירותיהן בשומרון ובירושלים מחלישה ממד זה. במקום תיאור קונקרטי של עם, טריטוריה וריבונות, מתקבלת היסטוריה מרוככת יותר, שקל לנתקה מההקשר הלאומי־יהודי.

7. מחיקת התייחסות לעברית הקדומה - הערך "ישראל ויהודה הקדומות"

18 עריכות | מתוכן, 83.3% נותרו ללא כל שינוי

הערך "ישראל ויהודה הקדומות" (Ancient Israel and Judah) עוסק בהתפתחותם, עלייתם ונפילתם של ממלכות ישראל ויהודה בתקופת הברזל. הוא מתאר את הופעתם הראשונית של בני ישראל בארץ כנען, את התגבשותן של שתי הממלכות הנפרדות, ואת האירועים המרכזיים שעיצבו את גורלן, בהם כיבושי אשור ובבל, חורבן המקדש הראשון והגלות. בנוסף מוצגים הממצאים הארכאולוגיים והמקורות הטקסטואליים המשמשים לשחזור ההיסטוריה, לצד הדיון המחקרי על מידת אמינות המסורות המקראיות. חשיבותו ההיסטורית נובעת בין השאר מכך שהוא נוגע באופן שבו התגבשו במרחב זה שפה, כתב ומסורות תרבותיות מובחנות שהיוו את תשתית הזהות התרבותית של ישראל ויהודה.

בעריכה שנעשתה ב־13 באוגוסט 2023 מחק איסקנדר 323 את הפרק "שפה וספרות" שתאר "מערכת כתב ייחודית לבני ישראל התפתחה מן האלפבית הפיניקי סביב המאה העשירית לפנה"ס. מערכת זו מוכרת כיום בשם האלפבית העברי הקדום (פלאו־עברית).

הסרת הפרק מצמצמת באופן משמעותי את התיאור התרבותי והלשוני של ההיסטוריה הישראלית הקדומה ומותירה את הערך ממוקד בעיקר במבנים מדיניים ובאירועים פוליטיים. במקום להציג את התפתחותן של ישראל ויהודה גם דרך מאפיינים לשוניים, כתיביים וספרותיים, שהם יסודות מרכזיים בתהליך התגבשותה של זהות קולקטיבית, הערך מאבד את ההקשר שבו נוצרו מסגרות תרבותיות מובחנות. כך נעלמים מן התמונה תהליכים כמו התפתחות כתב ייחודי, שימוש בדיאלקטים שונים והתגבשות העברית המקראית כשפה חיה. מבחינה נרטיבית, האפקט הוא החלשת אחד מסמני הזהות

המרכזיים של ההיסטוריה היהודית הקדומה: במקום לראות את ישראל ויהודה כישויות בעלות עומק תרבותי, הן מופיעות בעיקר כיחידות שלטוניות.

יש לציין כי המהלך שהוביל איסקנדר 323 למחיקת העברית הקדומה מוויקיפדיה האנגלית אינו עומד לבדו. גם כיום ניכרת פעילות דומה מצד עורך אחר, הפועל אף הוא בנושאים קשורים בהיסטוריה של עם ישראל בעת העתיקה, שהחל להגדיר מחדש באופן שיטתי כתובות רבות מירושלים מתקופת המקרא כ"כתובות כנעניות", ואף הסיר את המילה "עברית" מחותם עברי קדום שנמצא בעיר דוד. דפוסים אלה מחזקים את ההבנה שמעשיו של איסקנדר 323 אינם חריגה נקודתית, אלא חלק ממגמה רחבה יותר של ניסיונות לעצב מחדש את הידע ההיסטורי בוויקיפדיה.

נרמול טרור והלבנת ארגונים חמושים

1. ריכוך ארגון חמאס - הערך "חמאס"

58 עריכות | 89.7% מהן התקבלו במלואן

הערך "חמאס" (Hamas) בוויקיפדיה האנגלית עבר לאורך הזמן שורת שינויים המצביעים על דפוס של ריכוך, טשטוש ולעיתים אף כיבוס של היבטים מרכזיים באידיאולוגיה ובפעילות של הארגון. כבר בפתיחה, הארגון מתואר במונחים ניטרליים כ"ארגון פוליטי פלסטיני לאומני אסלאמיסטי-סוני, שלו זרוע צבאית הידועה בשם גדודי אל-קסאם", ניסוח שאינו מאפשר לקוראות ולקוראים לעמוד על טיבו של הארגון.

בתאריך ה-10 באוקטובר 2023, שלושה ימים בלבד לאחר הטבח, איסקנדר 323 פיצל מן [הערך](#) הראשי חלק נרחב מן החומר שעסק באנטישמיות, באנטי-ציונות וברטרוריקה האלימה של חמאס, והעביר אותו לערך משני בשם "ביקורת על חמאס" (Criticism of Hamas). העריכה נומקה כשינוי של מבנה וארגון, אך בפועל הוסר פרק אנטישמיות מפורט והוחלף בנוסח כללי המפנה לערך המשנה. באופן זה הוסרו מן הערך הראשי קריאות מפורשות של הארגון להשמדת יהודים, לרבות ציטוטים של בכירי חמאס, התייחסויות ל"עלילות דם" אנטישמיות והתנגדות ללימודי שואה בבתי ספר של אונר"א. לצד זאת הוסרו גם עדויות על שימוש במגנים אנושיים, על ירי רקטות מתוך ריכוזי אוכלוסייה, מסגדים ובתי ספר, על שימוש בבתי חולים כמפקדות ועל גינוי חיסולו של אוסמה בן לאדן. במקום הפירוט הקודם נותר בערך הראשי תקציר כללי בלבד, המזכיר בקצרה כי חמאס ספג "ביקורת" בשל הסתה ושימוש במגנים אנושיים.

לשינוי עריכה זה יש השפעה מכרעת, שכן רוב הקוראים מסתפקים בערך הראשי ואינם עוברים לערכי המשנה. בכך מודחק ההיבט האנטישמי והאלימים של ארגון הטרור דווקא במקום החשוף ביותר לעין הציבורית. יתרה מכך, עצם המסגור של פעולות טרור ואידיאולוגיית השמדה תחת הכותרת "ביקורת" מהווה הטיה, שכן אין מדובר ב"דעה שלילית" חיצונית, אלא במרכיב מהותי בפעולתו ובאידיאולוגיה של הארגון. גם לתזמון העריכה במקרה זה יש חשיבות. בזמן שרבים חיפשו מידע על חמאס בעקבות אירועי ה-7 באוקטובר, הוסר מן הערך הראשי חלק ניכר מהמידע שעסק באנטישמיות של הארגון וברטרוריקה האלימה שלו.

פעולותיו של איסקנדר 323 לטהר את ארגון חמאס באו לידי ביטוי גם באמצעות מחיקת עדויות ויזואליות. כך למשל, בתאריך 20 בנובמבר 2023, הוא הסיר [מהערך](#) "חמאס" תמונה המתעדת כלי נשק שנתפסו במסגד, שהוצגה עם הכיתוב "נשק שנמצא במסגד במהלך מבצע עופרת יצוקה, לפי צה"ל". המחיקה הוצגה בנימוק של "הסרת תמונה בעלת נקודת מבט מוטה, שלא אומתה או נתמכה על ידי מקורות מהימנים". בפועל, הסרתה מבטלת תיעוד חזותי שנועד להמחיש טענות על אודות שימוש במבני דת לצרכים צבאיים.

2. סטריליזציה של פיגועי טרור - הערך "פיגוע הירי בצומת חמרה 2023"

16 עריכות | 100% מהן נותרו על כנן

עריכותיו של איסקנדר 323 לא התמקדו רק בערכי ליבה של מדינת ישראל, הציונות, הסכסוך, וארגוני טרור. ניתן למצוא אותן גם בערכים העוסקים בפיגועי טרור. כך למשל, הערך המתאר את פיגוע הירי בצומת חמרה ב-2023 שמהלכו מחבלים ירו לעבר רכב ישראלי בצפון בקעת הירדן ורצחו את בנות משפחת די, אם ושתי בנותיה, תושבות אפרת. בעריכה ממאי 2023, איסקנדר 323 הוביל לשינוי שם ערך שנקרא במקור "רצח לוס, רינה ומאיה די", לשם "[פיגוע הירי בצומת חמרה 2023](#)". שינוי זה יוצר דה-פרסונליזציה של קורבנות האירוע. הוא מעביר את מרכז הכובד מהנשים שנרצחו אל המיקום הגיאוגרפי שבו התרחש האירוע וכך מייצר ריחוק פסיכולוגי המקשה את המשמעות המוסרית והאנושית של המעשה. [בעריכותיו](#) מ-9 ביולי 2023, המשיך בקו של מחיקת הזהות האישית ונטרול ההיבטים הרגשיים. הוא הסיר מהפתיח את

שמותיהן של לוסי, רינה ומאיה, ותיארן באופן אנונימי כ"שתי נשים ואישה נוספת", כאשר בסוף המשפט מצוין שהן היו "בנות משפחה", באופן המכה את ההיבט האנושי של האירוע.

תהליך "נטרול" הערך הגיע לשיאו **בעריכות** מ-25 ביולי 2023, כשנמחקו שמות הרוצחים והשתייכותם לארגון החמאס. במסגרת עריכות אלו, איסקנדר 323 החליף קביעה אקטיבית וישירה, "פעילי חמאס ירו", בניסוח עקיף ופסיבי: "גדודי עז א-דין אל-קסאם קיבלו אחריות לרכב שנורה". ניסוח זה הופך את הרצח לאירוע נסיבתי המורחק מגורם מבצע אנושי; לא מדובר ברוצחים שירו בנשים, אלא בארגון ש"מקבל אחריות" על תקרית שמהלכה "רכב נורה".

פרק שלישי: דפוסי הפעולה המרכזיים של איסקנדר 323 בהטיית הידע

פעילותו של איסקנדר 323 במרחב הערכים בוויקיפדיה האנגלית חושפת שורת דפוסי פעולה חוזרים, המעידים על התערבות שיטתית בעיצוב הידע. להלן סיכום הדפוסים המרכזיים שהשתקפו בדוגמאות שנידונו לעיל:

1. החלשת הזיקה בין העם היהודי לארץ ישראל באמצעות אנכרוניזם ומסגור מחדש

דפוס זה כולל הסרה, צמצום או החלשה של מידע היסטורי בסיסי המעיד על רציפות הנוכחות, הריבונות או הזיקה היהודית לארץ ישראל. האפקט הוא יצירת תמונה היסטורית מרוככת או מקוטעת יותר, שבה הקשר היהודי לארץ נראה פחות ממשי, פחות פוליטי ופחות מושרש, באופן המציג את הסכסוך הישראלי-פלסטיני כסכסוך של פולשים זרים מול אוכלוסייה מקומית.

2. צמצום או מחיקה של מאפיינים חיוביים של ישראל

דפוס זה מתבטא בהסרה של נתונים, דירוגים ותיאורים מחמיאים על ישראל, במיוחד בפתחי ערכים, כך שהתמונה הכללית נעשית פחות מאוזנת ושליטת. במקום להציג גם הישגים מוסדיים, חברתיים או כלכליים, העריכה מדגישה בעיקר נקודות חולשה, ביקורת או דירוגים שליליים. התוצאה המתקבלת היא שינוי הטון הכללי של הערך באמצעות גריעה סלקטיבית של הקשר חיובי.

3. פישוט המידע על אודות ישראל כאמצעי לחיזוק הביקורת עליה

דפוס זה מתבטא בהסרת מידע המדגיש מורכבות פנימית, מגוון זרמים והקשרים היסטוריים מרובים, ובמקומו השארת מסגרת בינארית ופשטנית המאפשרת ביקורת ודה-לגיטימיזציה. במסגרת זו מאוחדים זרמים שונים לאחד, נמחקים הקשרים היסטוריים ונוצרת רדוקציה של הרבגונויות המתקיימת ביהדות, בציונות ובחברה בישראל. תהליך זה מרוקן מושגים ממורכבותם ומחליש את הבנת ההקשרים ההיסטוריים, התרבותיים והלאומיים הכרוכים בהם. כך, במקום לשקף את מורכבות הנושא, הדפוס מצמצם אותו ופועל בניגוד למצופה מערך אנציקלופדי המבקש להציג את כלל היבטיו של נושא נתון.

4. טיהור היבטים אנטישמיים ורצחניים בארגוני טרור הפועלים כנגד ישראל

דפוס זה כולל הסרה של מידע המעיד על אידיאולוגיה דתית קיצונית, אנטישמיות או כוונות רצחניות של ארגונים הפועלים להשמדת ישראל, תוך הישענות על טיעונים פרוצדורליים של איכות מקור, שוליות מקור או התאמה אנציקלופדית. במקום להתמודד עם תוכן הדברים עצמם, העריכה תוקפת את הסמכות של הגוף המצטט או המפרש אותם, וכך מאפשרת למחוק מידע מהותי מבלי להפריך אותו. האפקט הוא הצגת ארגונים בעלי משנה אנטישמית או אלימה כשחקנים פוליטיים רציונליים ומופשטים יותר, באמצעות ניקוי שיטתי של המרכיבים התיאולוגיים והאידיאולוגיים החרिפים מן הנרטיב. ניקוי זה בולט גם במחיקת תמונות המוסיפות עדות ויזואלית לערך.

5. טשטוש אחריות היסטורית של העולם הערבי למלחמה, ולפליטות יהודית

דפוס זה מתבטא במחיקה, ריכוך או החלפה של מידע היסטורי המצביע על אחריותם של מנהיגים ערביים, מדינות ערב או חברות ערביות לדחיית פתרונות מדיניים, לפתיחה במלחמות נגד ישראל, ולהיווצרותן של אוכלוסיות פליטים יהודיות מן העולם הערבי. במקום תיאור ישיר של דחייה, פלישה, רדיפה או כפייה, העריכה מחליפה את המידע בניסוחים כלליים, סימטריים או פסיביים יותר, המפזרים אחריות ומטשטשים את ממד היוזמה, התוקפנות או הכפייה בצד הערבי. האפקט הוא יצירת נרטיב מרוכך יותר, שבו אחריות היסטורית ברורה נהפכת לרצף עמום של "אירועים", "התערבויות" או "עזיבה", ללא הבחנה מספקת בין תוקף למתגונן ובין גירוש להגירה.

6. מסגור מחדש של אירועי טרור תוך נטרול ההיבט האלים ואחריות המבצעים

שימוש שיטתי בשינויי ניסוח שמטרתם לעמעם את אופן הצגת אירועי טרור נגד אזרחים ולהפחית את חומרתם ומשמעותם. במסגרת דפוס זה נמחקים מושגים טעונים ובעלי ערך רגשי, המעבירים את אכזריותם של מעשי הרצח ואת פגיעתם בחפים מפשע, ומוחלפים במונחים ניטרליים או טכניים. כך, פעולות טרור מוצגות כפעולות מבצעיות, הקורבנות מתוארים באופן מרוחק ומנוכר, ואחריות המבצעים מיטשטשת באמצעות השמטת פרטים מהותיים אודות הגורמים האחראים, נסיבות האירוע ומידת האלימות הכרוכה בו.

תהליך זה מפחית את חומרת האירוע ואת ההיבט האנושי הכרוך בו, ומייצר נרטיב מתון וסטרילי המנתק את המעשה מהקשרו הרחב. כך הופך מעשה טרור ל"תקרית" עמומה וחסרת עומק, המקהה את הבנת המציאות ואת משמעותה.

7. דה-פרסונליזציה של קורבנות הטרור

דפוס זה מתבטא בהסרה של שמות קורבנות ישראלים, פרטים מזהים וסימני זיקה אנושית, תוך החלפתם בתיאורים כלליים ומרוחקים. התוצאה היא סטריליזציה של האירוע, תוך ניקויו מכל מה שמאפשר לקוראים לזהות בו מעשה אנושי, נושאי אחריות ונפגעים בעלי שמות. המשמעות של דפוס זה מתחדדת עוד יותר כאשר מביאים בחשבון ממצאים מחקריים על תפקידם של רגשות בעיבוד ידע. [מחקרים](#) בפסיכולוגיה חברתית ובתיאוריות של זיכרון קולקטיבי מצביעים על כך שזיקה רגשית, כמו הזדהות עם קורבן בעל שם, פנים או סיפור, מהווה מנגנון מרכזי בהפיכת מידע לעובדה בעלת משמעות. כאשר מסירים את הממד הרגשי, היכולת של הקוראים והקוראות לעבד את האירוע כמציאות אנושית פוחתת, והאירוע נתפס כנתון מופשט ולא מחייב.

סיכום: תרומתו של עורך יחיד להטיית הידע בוויקיפדיה האנגלית

בחינת דפוס העריכה של איסקנדר 323 מעלה כי הטיית ידע בוויקיפדיה יכולה להתרחש בשיטתיות וללא הפרעה לאורך שנים. סקירת הערכים שבהם היה פעיל חושפת מעורבות גבוהה במרחב הערכים ועל אסטרטגיה משולבת שנועדה לערער את מעמדה של ישראל ואת הקשר ההיסטורי של העם היהודי לאזור, ובמקביל לרכך את אופני הייצוג של ארגוני טרור דוגמת חמאס ולהפחית מחומרת מעשיהם.

נחישותה של הוועדה ופעילותה המדויקת עד לחסימתו המוחלטת מהפלטפורמה אינם מבטלים את חומרת המצב המעיד על האופן שבו פעולה שיטתית של הטייה יכולה להימשך שנים רבות, ולהניב גוף עריכות שנותר רובו ככולו בתוקף גם לאחר ההרחקה, ובכך להמשיך ולהשפיע על האופן שבו מוצגים נושאים הקשורים לישראל, לסכסוך ולטרור בפלטפורמה.

המבנה הקטגוריאל של פעילותו של איסקנדר 323, היקף העריכות, והעקשנות שבה נבנתה ניטרליות מדומה סביב מגוון נרחב של עריכות, מצביעים על כך אין מדובר בפעולה מוטה נקודתית או במחלוקת פרשנית לגיטימית, אלא בפרצה מבנית המאפשרת להסוות שימוש בפלטפורמה לצורכי לוחמת מידע. פרצה זו נשענת על היכרות מעמיקה עם מערך החוקים של קהילת העורכים, על צבירת מוניטין באמצעות התמדה וידע, ועל שימוש בלשון מקצועית כדי להצדיק עריכות מגמתיות בטיעונים דוגמת "קיצור", "פיצול", "סיכום", "הפחתת משקל יותר", "שיפור מבנה". מן האמור עולה כי במצב הנוכחי, מתקיימים תנאים מבניים המאפשרים את הפרצה שבאמצעותה גורמים אידיאולוגיים, פוליטיים ולעיתים גם כלכליים יכולים להשתמש בוויקיפדיה למטרותיהם. לכאורה ניתן היה לתקן את המצב באמצעות פעילות של עורכים ניטרליים, שהיו יכולים להשיב את האיזון למרחב הערכים. אולם בפועל מחקרים מלמדים על הקושי של קבוצות מיעוט לערוך ערכים הנוגעים בנושאים רגישים.

לכך מצטרפת העובדה שהפלטפורמה נשענת על מראית עין של שיתופיות וניטרליות, בעוד שבפועל עורכים ותיקים ובעלי רשת קשרים נהנים מיכולת השפעה רחבה יותר, לרבות עיצוב גבולות הדיון וקביעת ההכרעה בשאלות כגון מהם המקורות הלגיטימיים. המורכבות הרבה של מערכת הכללים, המדיניות, דפי השיחה והמנגנונים הפנימיים מעניקה יתרון מובהק לשולטים היטב בשפה הפרוצדורלית ויודעים לתרגם עמדה אידיאולוגית להנמקות טכניות לכאורה. לכך יש להוסיף את כוחו המצטבר של מוניטין קהילתי: עורך דוגמת איסקנדר 323, הפועל לאורך זמן, צובר ותק ומכיר לעומק את תרבות הקהילה, נהנה מהון סימבולי המאפשר לו להשפיע לא רק על התוכן אלא גם על האופן שבו התנגדויות אליו ייתפסו.

מאמר זה התמקד בדגימת פעילותו של איסקנדר 323 במרחב העריכות, בהקשרים אנטי-ישראליים. עם זאת, חשוב לציין כי מאמציו להטיית הידע ולערער מעמדה של ישראל לא התבטאו רק בעריכות עצמן. פעילותו כללה גם יוזמות לשינוי מדיניות הפלטפורמה, מעורבות בדפי שיחה, ושיתופי פעולה עם עורכים נוספים מתוך רשת רחבה יותר של עורכים ומפעילי מערכת הפועלים בדפוס מגמתי כנגד ישראל, ועם [Euro-Med](#), ארגון אנטי-ישראלי, הפועל בפלטפורמה ומפעיל בין השאר

את מיזם [WikiRights](#) להכשרת צעירים פלסטינים בכתיבה, פיתוח ועדכון של תוכן בוויקיפדיה בערבית ובאנגלית, ובכלל זה תיעוד "פשעים ישראלים" ו"רצח עם בעזה" באמצעות עדויות שטח. היבטים משמעותיים אלה מצדיקים מחקרי המשך הבוחנים את כלל עריכותיו, והנוגעים גם ברשת הקשרים שיצר, מעורבותו בדפי שיחה ובהחלטות קהילה וההשפעה המצטברת של פעילותו על עיצוב הידע.

עד כה נמנעה מדינת ישראל מפנייה רשמית של גורמי מקצוע לקרן ויקימדיה העולמית. ואולם, לנוכח ממדי ההטיה שנוצרה באמצעות ויקיפדיה בנושא ישראל והסכסוך, מומלץ לשקול פעולה במישור הדיפלומטי, לרבות פנייה רשמית לקרן בדרישה לבחון כיצד ניתן לבטל את עריכותיו המגמתיות של איסקנדדר 323 ושל עורכים נוספים שנחשפו כפועלים שלא בתום לב. מהלך כזה יכול לכלול בקשה לדיון משותף על צעדי מנע שיטפלו בפרצה הקיימת ובאופן שבו האתר משמש לערעור הלגיטימיות של ישראל בזירה הבינלאומית, לצד בחינת האפשרות לנקיטת צעדים משפטיים כנגד מה שמתברר כהטיה יזומה העושה שימוש לרעה בפלטפורמה.

במקביל, יש חשיבות רבה לטיפול חשיבה ביקורתית ואוריינות דיגיטלית כחלק מתוכנית הלימודים כבר מגיל צעיר. שילוב למידת קריאה, כתיבה, עריכה והערכה ביקורתית של טקסטים מקוונים, לרבות ערכי ויקיפדיה, במסגרת לימודי מיומנויות מידע, או לימודי אנגלית, יכול לסייע לתלמידים להבין כיצד מידע נוצר, לזהות הטיות, ולהתייחס בזהירות למקורות דיגיטליים תוך התנהלות מושכלת במרחב המקוון.

הפיכתה של ויקיפדיה האנגלית למרכיב משמעותי בהטיית הידע כנגד ישראל מחייבת תהליכי התערבות רשמיים, הנדרשים כדי לעצור ולמנוע את המשך ביסוסה של ויקיפדיה האנגלית כגורם מרכזי בהרעלת הידע העולמי.

המאמר נכתב במסגרת פרויקט "השפעה זרה" המתבצע במכון למחקרי ביטחון לאומי בסיוע מערך הסייבר הלאומי ומפא"ת ובשיתוף Here4good.